

Makalenin Dergiye Ulaşma Tarihi: 07.11.2017
Yayın Kabul Tarihi: 04.12.2017

Çocuklar İçin Ahlaki Olgunluk Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması

The Moral Maturity Scale for Children: Validity and Reliability Study

Doç. Dr. Mehmet KÖK *
Arzu ÇAKICI **

Öz:

Bu çalışmanın amacı, çocuklar için Ahlaki Olgunluk Ölçeği geliştirmek ve geliştirilen ölçeğin ayrıca geçerlik ve güvenilirliğini sağlamaktır. 13 maddeden oluşan ve beşli dereceli likert tipi olan Ahlaki Olgunluk Ölçeği'nin amacı ise, 8-11 yaş arasındaki çocukların ahlaki olgunluk düzeylerini ölçmektir. Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlikle ilgili verileri, Kasım-2014 ayında Kocaeli ili İzmit merkez ilkokullarında öğrenim gören ve tesadüfi olarak seçilen 234 öğrenciden elde edilmiştir. Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin geçerliğini belirlemek amacıyla öncelikli olarak uzman görüşleri alınmıştır. Daha sonra elde edilen 150 soruluk bir madde analizi, uzman görüşü desteğiyle 30 maddeye indirgenmiştir. Ölçeğin örtük yapısını belirlemek amacıyla ilk aşamada açımlayıcı faktör analizi yapılmış ve araştırmanın örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olup olmadığına karar vermek amacıyla Kaiser Mayer Olkin testi ve Barlett testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular KMO değerinin .73 ve Barlett testi sonucunun 525.250 ve $p < .05$ olduğunu göstermiştir. Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin model uyumunu incelemek için doğrulayıcı faktör analizi kullanılmış ve bu amaçla DFA'da sıklıkla kullanılan uyum indeksleri olan RMR, REMSEA, SRMR, CFI kullanılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, X^2/Sd , NNFI, IFI, RFI ve GFI değerlerinin mükemmel uyum düzeyine sahip olduğu buna karşın RMSEA, RMR, SRMR, CFI, NFI ve AGFI değerlerinin ise kabul edilebilir uyum değerlerine sahip olduğu görülmüştür. Doğrulayıcı faktör analizinin

* Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okulöncesi Eğitimi Anabilim Dalı, mkok@atauni.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5285-4513>

** Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, MEB'de öğretmen, arzucaakici@mynet.com, <https://orcid.org/0000-0003-4227-9727>

den ve uyum indekslerinden elde edilen bulgular doğrultusunda Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin on üç madde ve üç alt faktörden oluşan yapısının model uyumuna sahip olduğu ve dolayısıyla da yapı geçerliğinin sağlandığı görülmüştür.

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin güvenilirliğini incelemek için iç tutarlık ve iki yarı güvenilirlik analizleri hesaplanmıştır. Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin iç tutarlık değerleri, alt boyutlar için sırasıyla .75, .77, .74 ve ölçek toplamı için ise .75'tir. İki yarı güvenilirliğinin ise alt boyutlar için sırasıyla .71, .73 ve .71 ve ölçek toplamı için .72 olduğu görülmektedir. Bu nedenle iç tutarlık ve iki yarı güvenilirlik değerlerinden hareketle Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin yeterli güvenilirlik değerlerine sahip olduğu söylenebilir.

Anahtar sözcükler: Ahlak, Çocuklarda Ahlaki Gelişim, Ahlaki Olgunluk, Ahlaki Olgunluk Ölçeği

Abstract:

The aim of this study is to develop a Moral Maturity Scale for children and to ensure the validity and reliability of the scale. The purpose of the five-point likert type Moral Maturity Scale

consisting of 13 items, is to measure the moral maturity levels of children between the ages of 8-11. The data on the validity and reliability of the Moral Maturity Scale were obtained from 234 students studying in İzmit (Kocaeli) primary schools who were randomly selected in November-2014. Expert opinions were primarily taken to determine the validity of the Moral Maturity Scale. Subsequently, an item analysis of 150 questions was reduced to 30 items with the support of expert opinion. In order to determine the implicit structure of the scale, an exploratory factor analysis was performed at the initial stage and the Kaiser Mayer Olkin test and the Barlett test were conducted to determine whether the study sample size was sufficient for factor analysis. Findings showed that the KMO value was .73 and the Barlett test result was 525.250 and $p < .05$. Confirmatory factor analysis was used to examine the model fit of the Moral Maturity Scale, and for this purpose RMR, REMSEA, SRMR, CFI, which are frequently used in DFA, were used. As a result of confirmatory factor analysis, it has been observed that RMSEA, RMR, SRMR, CFI, NFI and AGFI values have acceptable adaptation values whereas X^2 / Sd , NNFI, IFI, RFI and GFI values have excellent adaptation values. It was seen that in the direction of the findings obtained from the confirmatory factor analysis and the compliance indices, the structure of the Moral Maturity Scale was composed of thirteen items and three sub-factors, and thus the structure validity was provided.

Internal consistency and two semi-reliability analyzes were calculated to examine the reliability of the Moral Maturity Scale. The internal consistency values of the Moral Maturity Scale are respectively .75, .77, .74 for the subscales and .75 for the scale sum. The two semi-reliability is found to be .71, .73, .71 for the sub-dimensions and .72 for the scale sum, respectively. Therefore, it can be said that the Moral

Maturity Scale has sufficient reliability values based on internal consistency and two semi-reliability values.

Keywords: Morality, Moral Development in Children, Moral Maturity, Moral Maturity Scale

Giriş

Ahlak gelişimi, bireylerde var olan değerler sisteminin, fiziksel, zihinsel ve bilişsel gelişimlere paralel olarak zaman içerisinde gelişmesi ve eşgüdümlü değişime uğraması olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle ahlaki gelişim, bireyin fiziksel, zihinsel ve bilişsel gelişimlerinin sürekli değişen ve gelişen bir örüntüsüdür.

Ahlak gelişiminin, çocukların çok yönlü gelişim sürecinde içerisinde diğer gelişim alanları gibi geliştiği görüşü yazındaki çoğu araştırmacı tarafından doğrulanmıştır. Ahlaki gelişim, yönetici işlevlerle ilişkili pek çok süreçle etkileşim içerisinde. Muhakeme yeteneği, empati yeteneği, duygusal ipuçlarını değerlendirebilme, olaylara farklı perspektiften bakabilme, bellek repertuarındaki doğru davranış-tepki kalıplarını uygun uyarıcılara gösterebilme, ahlakla ilişkili kavramsal-soyut konuları içselleştirebilme, kişisel denetimi sağlayabilme, tepkileri erteleyebilme gibi birçok süreçten söz etmek mümkündür. Bu yetersizliklerin DEHB’li çocuklarda, ergenlik döneminde madde ve alkol kötüye kullanımı, sigara kullanımı, ergenlik hamilelikleri, hatalardan ders alamama, izinsiz araba kullanımı gibi davranış sorunlarına yol açtığı söylenebilir (Torun, Özşahin ve Sütçügil, 2009).

“*Ahlâki gelişim*”, bireylerin kendi davranışları ya da başkalarının davranışları hakkında düşünme becerisi geliştirme ayrıca bu davranışları iyi ya da kötü olarak kategorize etme becerisinin gelişimi olarak tanımlanmaktadır. Bireyin iyi ya da kötü olarak yargılarını yani neyin ahlâklı neyin ahlâksız bir davranış olduğunu, yaşadığı toplumun kültürel unsurları ile inandığı dinin referansları belirlemektedir. Ayrıca ahlâk gelişimi, davranışlarda görülen doğru ve yanlışlıklara fark etmeye karşılık gelmektedir. Özellikle ergenlik döneminde kazanılan yeni bilişsel yetenekler ergenlere davranışın iyiliğini ya da kötülüğünü düşünme ya da yargılama gücünü kazandırır (Bayraktar, 2007).

Ahlaki gelişim, bilişsel gelişimle de yakından ilgilidir. Alan yazına göz atıldığında bilişsel gelişim kuramlarındaki yaş dönemlerinin ahlaki gelişim kuramlarında yer alan dönemlerin özelliklerine karşılık geldiği görülmektedir. Özellikle Piaget’in Bilişsel Gelişim Kuramındaki aşamalardan soyut işlemler döneminde esneklik ve soyutluk, zihinsel olarak hipotez test etme, seçenekleri düşünerek akıl yürütme ve problem çözme yer almaktadır. Düşünmek için düşünme özelliği bu dönem özelliklerinden birisidir. Soyut işlemler döneminde görülen bu özelliklerin, yönetici işlevler ve üst-biliş özellikleri arasında da yer aldığı görülmektedir (Yalçın ve Karakaş, 2008).

Yukarıda açıklanan bilgilerden yola çıkarak bu çalışmada, yurt dışı ve yurt içinde yapılmış çalışma ve araştırmaların doğrultusunda 8-11 yaş arası çocukların gelişim düzeylerine bağlı kalınmasına dikkat edilerek “Çocuklar için Ahlaki Olgunluk Ölçeği” geliştirilecek, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılacaktır.

Kuramsal Çerçeve

Bu başlık altında ahlaki gelişimin tanımına ve ahlaki gelişim kuramlarına yer verilmiştir.

Ahlaki Gelişimin Tanımı

(Piaget, 1997)'ye göre, tüm ahlaklar, kurallar bütününden meydana gelmiştir ve tüm ahlakların özü de, bu kuralların bireysel kazanımlarının elde edilmesi olarak düşünülmüştür (Kabaday ve Aladağ, 2010). Günümüzde ise genel olarak ahlâk gelişimi ile ilgili literatürün önemli bir kısmının Jean Piaget (1932) ve Lawrence Kohlberg (1980) tarafından ortaya konulan ahlâki akıl yürütme aşamaları üzerine vurgu yapan bilişsel psikolojiye dayandığı görülmektedir (Gündüz, 2010).

Piaget, ahlaki, kurallara boyun eğme, onların bilinçli bir biçimde uygulama yollarıyla ortaya konulduğunu belirtmiştir. Piaget'e göre, zihinsel gelişim, çocuğun fiziksel dünyayı kavramasının yanı sıra sosyal dünyayı kavrayışını da belirlemektedir. Bu nedenle, çocuğun ahlaki ve sosyal kuralları kavrayışının, daha çok zihinsel gelişim düzeyine uygun olması gerekmektedir (Kabaday ve Aladağ, 2010). Ahlak gelişimine odaklanan teorisyenlere göre, bireylerde var olan değerler sistemi, zaman içerisinde bireylerin fiziksel, zihinsel ve bilişsel gelişimlerine paralel olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, söz konusu bu gelişim süreci içerisinde ahlak gelişiminin de diğer değerler gibi geliştiği görüşünün birçok araştırmacı tarafından kabul edildiği görülmektedir (Torun vd., 2009).

Gelişimin bir başka önemli özelliğini oluşturan ahlaksallık; bilişsel, davranışsal, duygusal olmak üzere üç temel özelliğe sahiptir: Ahlaksallığın bilişsel boyutu, insanların bir durum hakkında yapılması ya da yapılmaması doğru olan şey hakkında düşünmelerini içermektedir. Kavramlar, akıl yürütme, tutumlar ve değerlerden oluşan bu boyutun temelini bilişsel gelişim oluşturmaktadır. İkinci boyut olan davranışsal boyut, insanların kendi ahlaki akıl yürütmeleri ile tutarlı olabilen ya da olmayabilen biçimlerde davranabilmelerini gerektirir. Duygusal boyut olan üçüncü boyutta ise, insanlar, doğru ya da yanlışla ilişkin “duygular” a sahiptir ve bu duygular da düşünce ve davranışlarıyla çelişebilir ya da çelişmeyebilir (Gander ve Gardiner, 1993).

Lickona'a göre, ahlaki olgunluk; *ahlaki duygu, ahlaki düşünce ve ahlaki davranış* olmak üzere 3 boyuttan oluşmakta olup bu boyutlardan ahlaki davranış; ahlaki duygu ve düşüncenin bir sonucu olarak, bireylerin ahlaki olgunluk durum ve düzeylerini göstermektedir (Şengün ve Kaya, 2007).

Toplumsallaşmaya bağlı olarak gelişen ahlaki gelişim döneminin çocukluk dönemine rastladığı görülmektedir. Şimşek (2005)'e göre, ilköğretim dönemi, top-

lumsallaşma açısından oldukça kritik bir aşamadır. Çocuk, göreceli olarak daha kısıtlı olan aile ortamından, okulla birlikte, daha zengin bir toplumsal ortama ve daha karmaşık ilişkiler içerisine girer. Ayrıca araştırmacı, bu dönemdeki çocuktan beklenen, ‘iyi’ bir öğrenci olma” sıfatının gerektirdiği davranış kalıplarının boyutları ve gerektirdiği becerilerin, günümüz çocuğunu giderek tehdit eden bir durum alabileceğini belirtmiştir.

Bandura ve Walters gibi toplumsal öğrenme psikologları ise, çocukların ahlaki davranışlarını etkileyen etkenleri; anne baba bakımı, ceza, kuralların varlığı ya da yokluğu, otorite figürlerinin vb. etkileri olarak görmüş ve bu nedenleri araştırmaya çalışmışlardır (Kabaday ve Aladağ, 2010).

Literatür tarandığında ahlaki akıl yürütmeye ilişkin Jean Piaget ve Lawrence Kohlberg’in oluşturdukları iki büyük gelişim kuramının yer aldığı görülmektedir. Ancak Kohlberg, kendinden önce gelen Piaget’den oldukça etkilenmiştir. Her iki kuramcının geliştirdiği kuramlarda dönem özelliklerinin yaştan etkilendiği düşünülmektedir. Başka bir deyişle çocuklar büyüdükçe ahlaki akıl yürütmelerinde de değişmeler ve ilerlemeler olmaktadır. Buna paralel olarak da gelişim dönemleri oluşturulmuştur.

Ahlaki Gelişim Kuramları

Ahlaki gelişim kuralları başlığı altında Piaget ve Kohlberg’in ahlaki gelişim kuramlarına yer verilmiştir. **Piaget’in Ahlak Gelişim Kuramı**

Çocukların zihinsel gelişimi konusunda kapsamlı araştırmalar yapan Jean Piaget (1896–1980), onları yıllarca gözlemleyerek düşünme ve akıl yürütme yeteneklerinin olgunlaşmaya bağlı olarak aşama aşama geliştiğini ve her aşamanın bir evre oluşturduğunu fark ederek zihinsel gelişimi kuramını geliştirmiştir. Piaget’in, oluşturduğu bu kuramda, zekânın biyolojik fonksiyonların bir parçası olduğunu belirtmiştir. Ona göre, çevreye uyum sağlama süreci içinde zihin gelişim, biyolojik gelişimin bir uzantısı olarak gerçekleşmektedir (Ginsburg ve Opper, 1988). Piaget, çalışmalarını ahlaki gelişim konusunda da sürdürmüş ve ahlak gelişiminin zihinsel gelişime paralel olarak ortaya çıktığını bildirmiştir. Ayrıca zihinsel gelişim ile ahlaki gelişim ilkelerinin birbirleri için geçerli olduğunu öne sürmüştür (Özen, 2011).

Piaget, çocukları oyun oynarken gözlemlemiş ve onların ahlaki düşüncelerini anlamak amacıyla oynadıkları oyunların kurallarına ilişkin sorular sorarak değişik yaşlardaki çocuklar için, sonucunda ahlaki yargıya varılabilecek kısa öyküler tasarlamıştır. Ahlakın bir kurallar bütünü olduğunu belirten Ayrıca, akıl yürütmenin de çocukluk döneminden ergenliğe doğru anlamlı bir biçimde aşama kaydederek yaşla birlikte olgunlaştığını görmüştür (Piaget, 1989/1997).

Özen (2011), Piaget’in yaptığı bir dizi araştırmanın sonucunda, dışa bağımlı (heteronomous) ahlak dönemi ve özerk (autonomous) ahlak dönemi olmak üzere, iki dönem halinde kavramlaştırdığı ahlaki gelişim kuramı oluşturduğunu bildirmiştir. Piaget, bu kuramında ahlaki yargının, zihinsel gelişime paralel ve yaşa bağlı

olarak düzenli ve hiyerarşik bir sıra ile dışa bağımlı dönemden özerk döneme doğru geliştiğini savunmuştur.

Literatürde, Piaget'nin geliştirdiği ahlak gelişimi kuramı “ahlaki gerçekçilik” ve “özerk ahlak ya da karşılıklılık ahlak” olarak da adlandırılmaktadır.

Ahlaki Gerçekçilik

Kuralların değişmez, sabit, uyulması zorunlu olduğu inancıyla belirginlik kazanır. Kuralları çiğnemek ya da değiştirmek yanlışken kurallara uymak doğru olarak kabul edilir. Bu evrede çocukların, doğrunun ve yanlışın sabit olduğuna ve karşılıklı olarak birbirlerini dışladıklarına inandıkları görülür. Başkalarının da doğru veya yanlış kendileri gibi gördüklerini düşünürler. Bu durum “ahlaki mutlaklara inanç” olarak adlandırılır (Gander ve Gardiner, 1993).

Okul öncesi çocuklar için, bir şeyin doğru ya da yanlış oluşu, eylemin sonucunun büyüklüğüne göre değişmektedir. Aynı şekilde başkalarının davranışlarını da niyetlere, gereksinimlere ve duygulara göre değil gözlenebilen sonuçlara bakarak değerlendirirler. Ayrıca küçük çocukların, bir eylemin doğru ya da yanlışlığına, yapılan eylem sonucunda ceza alıp almayacağına göre de karar verdikleri görülür. Cezayı, yanlış davranışın doğasında bulunan bir sonuç olarak düşünmeleri nedeniyle, insanlar görmese de yapılan yanlışların cezalandırılacağına inanma eğilimindedirler (Gander ve Gardiner, 1993).

Özerk Ahlak (Karşılıklılık Ahlakı)

Karşılıklılık Ahlakı olarak da bilinen bu ikinci evrede çocukların doğruya ya da yanlışla karar verirken durumsal ve kişisel etkenleri dikkate aldıkları görülmektedir. Ancak çocukların orta çocukluk dönemine kadar bu evreye genellikle ulaşmadıklarını söylemek mümkündür (Gander ve Gardiner, 1993).

Kohlberg'in Ahlak Gelişimi Kuramı

Kohlberg, ahlaki akıl yürütmenin beklenildiği gibi yaşla ilgili olduğuna dikkati çeker. Bununla birlikte tüm insanların en yüksek akıl yürütme düzeyine ulaşmasının zorunlu olmadığını vurgulamıştır, bazı kişiler, düşük düzeyde akıl yürütme ile ahlaki gelişimlerini tamamlarlar (Carlson, 2009).

Kohlberg, ahlak gelişimi üzerindeki çalışmalarını ve kuramlarını Piaget'den birkaç adım daha ileri götürerek değişik yaştaki çocuklara kısa öyküler biçiminde sunduğu bir dizi varsayımsal ahlaki ikilemler geliştirmiş ve çocuklardan aldığı yorumlardan yola çıkarak akıl yürütmenin gelişim evrelerine ilişkin kendi kuramını oluşturmuştur (Gander ve Gardiner, 1993).

Kohlberg'in oluşturduğu altı ahlak evresinin açıklamasına aşağıda yer verilmiştir.

Birinci Düzey: Gelenek Öncesi Düzey

Birey iyi-kötü, doğru-yanlış gibi kültürel kural ve değerlere açıktır. Ancak bunları, ceza-ödül gibi fiziksel sonuçlarına göre veya bu kuralları ortaya koyan kimse-lerin fiziksel gücüne göre değerlendirir (Kağıtçıbaşı, 1988). Gelenek öncesi düzeyde ben merkezli bakış açısı baskındır. Cezadan kurtulma ve otoritenin gücünden dolayı ceza ile desteklenmiş kurallara uyma görülür. İtaat etme ve kişi veya eşyaya fiziksel zarar vermeden kaçınılır (Gander ve Gardiner, 1993).

Bu düzey iki devreden oluşur:

Birinci Evre: Bağımlı Ahlak- İtaat ve Ceza Eğilimi

Bu devrede davranışın sonuçlarına bakılır ve o davranışın sonucu, davranışın iyi ya da kötü olduğunu belirler. Cezadan kurtulmak ve yetkiye karşı tam riayet kendi başına değerli görülmektedir. Başın derde girmemesi yapılanlar istendiktir (Kağıtçıbaşı, 1988).

İkinci Evre: Bireysellik, Araçsal Amaç, Değiş-Tokuş: Saf-Çıkarıcı Eğilim

Doğru davranış, kişinin gereksinmelerini tatmin eden davranış olarak görülür. Değerler her kişinin görüşü ve gereksinmesine bağlı olarak değişmektedir yani görecelidir. Pragmatik alış-veriş kavramı (sen bana yardım et, ben de sana ederim), sevgi, bağlılık ve adalet kavramı yerine geçerli olan bir kavramdır (Kağıtçıbaşı, 1988).

Bu dönemdeki birey için doğru olan davranış, kendi çıkar ve gereksinimlerini gideren eylemlerde bulunmaktır. Aynı zamanda başkalarının da bu tür eylemler yapmasına izin verdiği görülür. Ayrıca birey için doğru olan şey aynı zamanda adildir (Gander ve Gardiner, 1993).

İkinci Düzey: Geleneksel Düzey

Ergenlerin ve yetişkinlerin çoğu bu düzeydedir (Gander ve Gardiner, 1993; Kağıtçıbaşı, 1988).

Üçüncü Evre: Karşılıklı Kişiler Arası Beklentiler, İlişkiler ve Kişilerarası Uyma: İyi Çocuk Eğilimi

Bu devrede iyi davranış, başkalarını memnun eden, onlara yardımcı olan, onlar tarafından takdir edilen davranış olarak görülmektedir. Yaygın davranış normlarına *uyma* ön planda yer alır. Davranışlar niyete göre değerlendirilir ve bu evrede “iyi niyetli olmak” önemlidir (Kağıtçıbaşı, 1988).

Dördüncü Evre: Toplumsal Sistem ve Vicdan Kanun ve Düzen Eğilimi Evresi)

Gander ve Gardiner (1998), yasaların toplumun iyiliği için var olduğunu ve insanların barış içinde birlikte yaşamasına yardımcı olduklarını ve bu nedenle de saygı görmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Onlara göre yasa yasadır ve istisnası olmamakla birlikte hiç kimse yasanın üstünde yer alamaz. Bu dönemdeki doğ-

ru davranış “görevini yapmak” olacaktır. Birey için doğru olan davranışlar ise, görevini yapmak, otoriteye saygı göstermek, kurallara ve yasalara uymak olarak açıklanabilir. Bu nedenle kurulu sosyal düzen, kendi başına değerli kılınmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1988).

Ancak çocukların akranlarıyla işbirliği yapmayı ve başkalarının görüşlerini daha iyi öğrendikleri için özerk aşamaya doğru geliştikleri görülmektedir. Bu aşamada kurallar iradi olarak seçilmektedir ve kuralların mantığı beğenildiğinde davranış olarak benimsenir. Ahlaki hükümler belli şartlara bağlı olarak verilirken hafifletici faktörler de göz önüne alınır (Straughan,1989/2008).

Üçüncü Düzey: **Gelenek Ötesi Ya da İlkeli**

Üçüncü düzey; gelenek ötesi ya da ilkeli olarak aşağıda ele alınmıştır.

Beşinci Evre: Toplumsal Sözleşme ya da Yararlılık ve Bireysel Haklar- Kontrat ve Yasaya Uygunluk Eğilimi

Bu devrede doğru davranış, insan hakları ve toplum yararının gözetilerek toplum tarafından incelenmiş ve kabul edilmiş ilkelere uygun davranıştır olarak karşımıza çıkmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1988).

Altıncı Evre: Evrensel Ahlak İlkeleri Eğilimi

Kohlberg, insanların büyük çoğunluğunun ahlaki olgunluk düzeyi bakımından ikinci ahlaki gelişim düzeyi olan “geleneksel ahlak” düzeyinde bulunduğunu ve çok az insanın en yüksek ahlaki olgunluk düzeyi olan üçüncü düzeye yani “gelenek ötesi” ahlak düzeyine geçebildiğini bildirmiştir. Kohlberg’in kendisinden etkilendiği Kant’a göre ise, ahlaki olgunluğun en yüksek düzeyine ulaşabilmek için eylemlerin, evrensel ilkelere göre yargılanması gerekmektedir (Şengün ve Kaya, 2007). En yüksek devre olan bu devrede doğru ve yanlış, sosyal düzenin yasa ve kurallarıyla değil, kişinin kendi vicdanıyla ve kendi geliştirdiği ahlak ilkeleriyle tanımlanmaktadır. Bu ilkeler, genel soyut ilkeleri olarak evrensel adalet ilkelerini, insan haklarının eşitliğini ve insana saygıyı içerebilir (Kağıtçıbaşı, 1988).

Bir insanın davranışının molar biçimde bir bütünlük oluşturduğu kabul edilen bir gerçektir. Bu bütünün oluşturulmasında ise onun dünyayı nasıl algıladığı ve yorumladığı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, insanların sosyal davranışları arasındaki farkların, onların bilişsel yapılarındaki farklılıklardan kaynaklandığına bağlamak mümkündür. Ayrıca alanyazında zihinsel gelişim yaklaşımının, bu konuda yazılmış eserlerin daha az olmasına ve iyi bilinmemesine karşılık ahlakta olduğu gibi dinde de kabul edildiği bildirilmiştir. Örnek olarak Goldman’ın, Piaget’nin genel zihinsel gelişim teorisini şu sıralamayı ifade etmek için kullandığı görülmektedir (Tolan, İsen, Batmaz, 1991).

• **Din öncesi dönem:** 5-7 yaş, dini anlayış peri masalı düzeyinde ve tanrı anlayışı kaba bir antropomorfizme (Tanrıya insana dair benzerlikler atfetme) dayanır.

- **Alt dini düşünce dönemi:** 7-11 yaş, daha somut ve maddeci bir seviyede olmasına rağmen daha mantıki bir anlayış belirgindir.

- **Kişisel dini düşünce dönemi:** 11 yaş ve üzeri, gerçek olmayan yorumların mevcut olduğu daha soyut ve manevi bir anlayış dönemi (Straughan, 1989/2008).

Genel olarak ele alındığında alan yazında çocuklarda ahlaki gelişimle ilgili olarak yapılan araştırmaların ve özellikle geliştirilen ya da uyarlanan ölçeklerin yetersiz olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda 8-11 yaş çocuklarına yönelik bir ölçek geliştirilmesine gereksinim duyulmuş ve bu nedenle “Çocuklar İçin Ahlaki Olgunluk Ölçeği” geliştirilmiştir. Yapılan literatür taraması sonucunda elde edilen bulgular ışığında geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan ve 13 madde ve üç boyuttan oluşan çocuklar için ahlaki olgunluk ölçeği oluşturulmuştur. Aşağıda araştırmacı tarafından geliştirilen ahlaki olgunluk ölçeğinin geliştirilme sürecine yer verilmiştir.

Ahlaki Olgunluk Ölçeği Geliştirme Süreci

Ahlaki Olgunluk Ölçeği geliştirme sürecinde ölçek geliştirme sürecine, Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin geçerliğine ve Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin güvenilirliğine yer verilmiştir.

Ölçeği Geliştirme Süreci

Bu çalışmanın amacı, Likert tipi bir ahlaki olgunluk ölçeği geliştirmektir. Bu amaç doğrultusunda, ahlaki olgunluk ölçeğinin geliştirilmesi sürecinde öncelikle ahlaki olgunluk kavramı kapsamında yurtiçi ve yurt dışı literatür taranmıştır. Elde edilen bilgiler ışığında yazılan maddeler ile farklı ahlaki olgunluk ölçeğinden alınan maddeler listelenerek 150 maddeden oluşan bir madde havuzu oluşturulmuştur. Çocuklarda Ahlaki olgunluk Ölçeği ile ilgili olarak oluşturulan madde havuzu, değerlendirilmesi için konu ile ilgili alanda görev yapan öğretim üyelerinin görüşlerine sunulmuştur. Öğretim üyelerinden gelen görüşler doğrultusunda geçerliği düşük olabilecek 120 adet madde ölçekten çıkarılarak 30 maddelik bir ölçek elde edilmiştir. 30 maddeden oluşan 5’li likert tipi bu ölçek daha sonra örneklem grubuna uygulanmıştır. Ölçeğin madde analizi kapsamında aşağıda başlıklar halinde belirtilen yapı geçerliliği ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır.

Ölçekte maddelerin derecelendirilmesi, “evet, her zaman”, “çoğu zaman”, “ara sıra”, “çok az”, “hayır, hiçbir zaman” şeklinde düzenlenmiştir. Olumlu maddelerde “evet, her zaman” seçeneğine 5 puan, “çoğu zaman” seçeneğine 4 puan, “ara sıra” seçeneğine 3 puan, “çok az” seçeneğine 2 puan, “hayır, hiçbir zaman” seçeneğine ise 1 puan verilerek ölçek puanlanmaktadır. Olumsuz maddelerde ise puanlama ters yönden yapılmaktadır. Ölçeğin 8 maddesi olumlu, 5 maddesi ise olumsuz olarak ifade edilmiştir. Ahlaki Olgunluk Ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan ($13 \times 5 = 65$), en düşük puan ise ($13 \times 1 = 13$)’dir. Yüksek puan, yüksek ahlaki olgunluk düzeyi; düşük puan ise düşük ahlaki olgunluk düzeyinin göstergesi olmaktadır.

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin Yapı Geçerliği

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin yapı geçerliği ile ilgili olarak açımlayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi, ölçek boyutları ve maddelerine yer verilmiştir.

1. Açımlayıcı Faktör Analizi

Ahlaki olgunluk ölçeğinin örtük yapısını belirlemek amacıyla açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizinden önce 30 maddeden oluşan Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin ilk formunun madde toplam korelasyon değerleri ve iç tutarlık değerleri incelenerek madde uyumları belirlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda on yedi maddenin yeterli madde toplam korelasyon değerine sahip olmadığı belirlendiği için ölçek formundan çıkartılmasına karar verilmiştir. Çıkartılan maddelerden sonra ölçeği oluşturan maddelerin madde toplam korelasyonlarının .31 ile .49 arasında değiştiği, cronbach alpha iç tutarlık değerinin ise .75 olduğu saptanmıştır. Ölçek geliştirme süreçlerinde ölçekte yer alan her bir maddenin madde toplam korelasyonunun .30 ve üzerinde olması, iç tutarlık değerinin ise .70 ve üzerinde olması istenmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2003). Bu doğrultuda 13 maddeden oluşan ahlaki olgunluk ölçeğinin madde toplam korelasyon değerlerinin ve iç tutarlık değerlerinin yeterli düzeyde olduğu söylenebilir.

Ölçeğin örtük yapısını belirlemek amacıyla ilk aşamada açımlayıcı faktör analizi yapılmış ve araştırmanın örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olup olmadığına karar vermek için Kaiser Mayer Olkin testi ve Barlett testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular KMO değerinin .73 ve Barlett testi sonucunun 525.250 ve $p < .05$ olduğunu göstermiştir. Ölçek geliştirme çalışmalarında KMO değerinin .70 ve üzerinde olması ve Barlett testinin anlamlı çıkması örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğu şeklinde değerlendirilebilir (Büyüköztürk, 2011).

Açımlayıcı faktör analizinde ölçeğin faktör yapısı ve faktör sayısına karar verirken her bir maddenin en az .30 düzeyinde bir faktör yüküne sahip olmasına, binişik madde olmamasına, her bir faktörün öz değerinin 1.00 ve üzerinde olmasına ve en az % 5 varyans açıklaması kriter olarak kabul edilmiştir. Bu doğrultuda Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin açımlayıcı faktör analizinden elde edilen faktör yapısına ilişkin bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1.

Ahlaki Olgunluk Ölçeğine İlişkin Açıklayıcı Faktör Analizi Sonucu

Madde	Fak. 1	Fak. 2	Fak.3	r-toplam
M30	.72			,48
M5	.68			,40
M19	.65			,49
M9	.51			,31
M28		.72		,32
M27		.69		,48
M4		.63		,36
M17		.57		,42
M2		.55		,36
M16			.78	,32
M20			.61	,42
M15			.52	,43
M3			.51	,35
Faktör Varyansı	% 26,84	% 12,36	% 9,90	,48
Açıklanan Toplam Varyans % 49,13				

Tablo 1’de verilen değerler incelendiğinde ölçeğin toplam varyansın % 49,13’ünü açıklayan üç faktörlü bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ölçekte yer alan birinci boyut 5, 9, 19 ve 30. maddelerden oluşan ve toplam açıklanan varyansa % 26,84 katkı sağlayan “iyi çocuk olma ve kurallara uyma” boyutudur. Bu dönemdeki birey için önemli ve doğru olan davranış; görevini yapma, otoriteye saygı gösterme, kurallara, yasalara uyma ve sosyal düzeni korumadır. Kurulu sosyal düzen eleştirilmeden kabul edilir ve önemsenir (Kağıtçıbaşı, 1988). Yasalar toplumun iyiliği için vardır ve insanların barış içinde birlikte yaşamasına yardımcı olurlar; bu nedenle saygı görmelidirler. Buna göre yasa yasadır ve yasanın istisnası düşünülemez. Ayrıca hiç kimse yasanın üstünde olamaz (Gander ve Gardiner, 1988). Somut işlemlerin sonu ve soyut işlemlerin başında olan çocuklarda iyi olma ve kurallara uyma düşüncesi egemendir (Yapıcı ve Yapıcı, 2005).

Ölçekte yer alan ikinci boyut 2, 4, 17, 27 ve 28.maddelerden oluşan ve toplam açıklanan varyansa % 12,36 katkı sağlayan “çıkarıcılık eğilimi” boyutudur. Doğru ve yanlış kendi çıkarına uygun olup olmadığına bakarak belirler. Yaşamdaki her şeyi bir karşılıklılık ilişkisi üstüne kurar (Yapıcı ve Yapıcı, 2005). Bu dönemdeki birey için doğru olan davranış, kişinin gereksinimlerini gideren, doyuran davranış olarak karşımıza çıkmaktadır. Birey, ödüllendirilen davranışları yapar, cezalandırılanlardan çekinir (Kağıtçıbaşı, 1988; Gander ve Gardiner, 1993).

Ölçekte yer alan üçüncü boyut ise 3, 15, 16 ve 20.maddelerden oluşan ve toplam açıklanan varyansa % 9,90 katkı sağlayan “itaat etme ve cezadan kaçınma eğilimi (bağımlı ahlak)” boyutudur.

Bu dönemde birey, bir davranışın iyi ya da ya da kötü olmasını davranışın sonuçlarından ve yetişkinlerin bunu nasıl göreceğinden hareketle belirler. Eğer bir davranış cezalandırılıyorsa, takdir edilmiyorsa ya da başkalarını memnun etmiyorsa “kötü”, tersi durumlarda ise “iyi” davranış olarak nitelendirilir. Bu dönemdeki bireyler için doğru olan ve doğru olanı yapma nedenleri, cezadan kaçınmak ve kurtulmak için ceza ile desteklenmiş kuralları çiğnemekten uzak durmak ve otoritelerin, yetkiyi elinde tutanların gücüne itaat etmektir. Davranışlar, niyetlere göre değerlendirilir. Bağımlı ahlak dönemi olarak da adlandırılan bu dönemde, bireyin otoritenin üstün gücüne itaat ettiği ve otoritenin bakış açısının kendisinin-kiyle karıştırdığı görülür (Kağıtçıbaşı, 1988; Gander ve Gardiner, 1993).

Ölçek Boyutları ve Maddeleri

Ahlaki Olgunluk Ölçeği boyutları ve maddeleri aşağıdaki gibidir.

1.Boyut: İyi Çocuk Olma ve Kurallara Uyma Eğilimi

5. Oyun oynarken kurallarına göre oynamak gerekir.
9. Arkadaşım yanlış bir şey yaptığında onu uyarırım.
- 19.Arkadaşlarımı mutlu edecek iyi davranışlarda bulunurum.
- 30.İnsanları kandırmak bana göre yanlıştır.

2.Boyut: Çıkarıcılık Eğilimi

- 2.Başkalarının eşyalarını izin almadan kullanabilirim.
- 4.Arkadaşlarım arasında dışlanmamak için onların yaptığı uygunsuz davranışları ben de yaparım.

17. Bir şey satın alırken fazladan para almışsam geri vermem.

27.Bize kötü davrananlara biz de kötü davranmalıyız.

28. Zor durumda kaldığım zaman yalan söyleyebilirim.

3.Boyut: İtaat Etme ve Cezadan Kaçma Eğilimi (Bağımlı Ahlak)

- 3.Aldığım görevi yerine getirmediğimde kendimi suçlu hissederim.
15. Anne- babamın sevgisini kazanmak için onların her dediğini yaparım.
16. Eve konuklar geldiğinde onlara kibar davranırım, kabalık yapmam.
20. Ödüllendirilen davranışlar iyi, cezalandırılan davranışlar kötüdür.

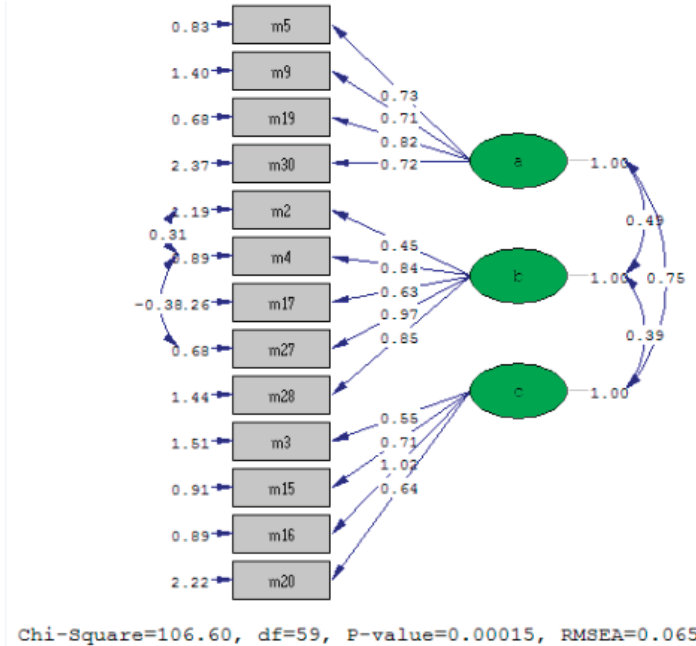
Ölçek geliştirme süreçlerinde açıklanan toplam varyansın en az % 30 ve üzerinde bir değer sağlanması gerektiği ileri sürülmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2015). Açımlayıcı faktör analizinde toplamda yirmi maddeden oluşan ölçek formunun

faktör yapısı incelenmesine karşın 6 maddenin birden fazla faktörde yeterli faktör yük değerine sahip olduğu ve bu faktör yük değerleri arasında .10 ve üzerinde bir fark olmadığı belirlendiği için ölçek formundan çıkartılmasına karar verilmiştir. Dört maddenin ise kriter olarak kabul edilen .30 ve altında faktör yük değerine sahip olduğu belirlendiği için ölçek formundan çıkartılmasına karar verilmiştir. Çıkartılan maddelerden sonra Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin 13 madde ve üç alt faktörden oluşan yapısının gerekli psikometrik koşulları sağladığı söylenebilir.

Doğrulatory Faktör Analizi

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin açımlayıcı faktör analizi ile elde edilen on üç madde ve üç alt faktörden oluşan yapısının model uyumunu incelemek için doğrulatory faktör analizi kullanılmıştır. Doğrulatory faktör analizi DFA farklı kültür ve örneklemelerde geliştirilmiş olan ölçme araçlarının uyarlanması ve açımlayıcı faktör analizi ile elde edilen örtük bir yapının model uyumunun incelenmesi sürecinde sıklıkla kullanılan bir analiz yöntemidir (Sümer, 2000). Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin model uyumunu incelemek için doğrulatory faktör analizi kullanılmış ve bu amaçla DFA'da sıklıkla kullanılan uyum indeksleri olan RMR, REMSEA, SRMR, CFI kullanılmıştır. Doğrulatory faktör analizinde her bir uyum indeksi için farklı kriterler kullanılması önerilmektedir (Marcoulides ve Schumacher, 2001). Bu kapsamda CFI, GFI, RFI, için $>.90$, RMSEA, SRMR ve RMR için ise $<.80$ kriter olarak kabul edilmiştir (Cole, 1987, Hu ve Bentler, 1999). Buna ek olarak Ki kare değerinin 3 ve altında bir değere sahip olması benimsenmiştir (Schumacher ve Lomax, 2004).

Ahlaki Olgunluk Ölçeğine ilişkin olarak doğrulatory faktör analizinden elde edilen bulgular Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. Doğrulatory Faktör Analizi Sonucu

Şekil 1’de Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin model uyumuna ilişkin doğrulayıcı faktör analizi sonucu ve madde faktör yük değerleri görülmektedir. Doğrulayıcı faktör analizine ilişkin model uyum indeksleri ise Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2.*Uyum İndeks Değerlerine İlişkin Bulgular*

İndeks	Mükemmel uyum ölçütü	Kabul edilebilir uyum ölçütü	Araştırma bulgusu	Sonuç
X ² /Sd	0-2	2-3	1.80	Mükemmel uyum
RMSEA	<.50	<.80	.65	Kabul edilebilir uyum
RMR	<.50	<.80	.60	Kabul edilebilir uyum
SRMR	<.50	<.80	.63	Kabul edilebilir uyum
CFI	>.95	>.90	.93	Kabul edilebilir uyum
NFI	>.95	>.90	.94	Kabul edilebilir uyum
NNFI	>.95	>.90	.95	Mükemmel uyum
IFI	>.95	>.90	.95	Mükemmel uyum
RFI	>.95	>.90	.97	Mükemmel uyum
GFI	>.90	>.85	.90	Mükemmel uyum
AGFI	>.90	>.85	.89	Kabul edilebilir uyum

Tablo 2 incelendiğinde X²/Sd, NNFI, IFI, RFI ve GFI değerlerinin mükemmel uyum düzeyine sahip olduğu buna karşın RMSEA, RMR, SRMR, CFI, NFI ve AGFI değerlerinin ise kabul edilebilir uyum değerlerine sahip olduğu görülmektedir.

Doğrulayıcı faktör analizinden ve uyum indekslerinden elde edilen bulgular doğrultusunda Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin on üç madde ve üç alt faktörden oluşan yapısının model uyumuna sahip olduğu ve dolayısıyla da yapı geçerliğinin sağlandığı söylenebilir.

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin Güvenirliği

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin güvenilirliğini incelemek için iç tutarlık ve iki yarı güvenilirlik analizleri hesaplanmıştır. Bu kapsamda elde edilen bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3.

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin Güvenirlik Analizi Sonuçları

Boyut	İç tutarlık	İki yarı
Faktör 1	.75	.71
Faktör 2	.77	.73
Faktör 3	.74	.71
Ölçek Toplamı	.75	.72

Tablo 3 incelendiğinde Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin iç tutarlık değerlerinin alt boyutlar için sırasıyla .75, .77 ve .74 olduğu ölçek toplamı için ise .75 olduğu görülmektedir. İki yarı güvenirlğinin ise alt boyutlar için sırasıyla .71, .73 ve .71 olduğu, ölçek toplamı için ise .72 olduğu görülmektedir. Landis ve Koch, (1977) ve Robinson, Shaver ve Wrightsman, (1991) ölçek geliştirme aşamasında her bir faktörün ve ölçek toplamının sahip olması gereken güvenirlık katsayısının .70 ve üzerinde olması gerektiğini ileri sürmektedirler. Bu kapsamda iç tutarlık ve iki yarı güvenirlık değerlerinden hareketle Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin yeterli güvenirlık değerlerine sahip olduğu söylenebilir.

Çocuklar İçin Ahlaki Olgunluk Ölçek Boyutları ve Ölçek Maddeleri

Çocuklar için geliştirilen Ahlaki Ölçeği üç boyuttan oluşmakta olup her bir boyutun içerdiği maddeler aşağıdaki gibidir:

Birinci Boyut: İyi Çocuk Olma ve Kurallara Uyma Eğilimi

- 5. Oyun oynarken kurallarına göre oynamak gerekir.
- 9. Arkadaşım yanlış bir şey yaptığında onu uyarırım.
- 19. Arkadaşlarımı mutlu edecek iyi davranışlarda bulunurum.
- 30. İnsanları kandırmak bana göre yanlıştır.

İkinci Boyut: Çıkarıcılık Eğilimi

- 2. Başkalarının eşyalarını izin almadan kullanabilirim.
- 4. Arkadaşlarım arasında dışlanmamak için onların yaptığı uygunsuz davranışları ben de yaparım.
- 17. Bir şey satın alırken fazladan para almışsam geri vermem.
- 27. Bize kötü davrananlara biz de kötü davranmalıyız.
- 28. Zor durumda kaldığım zaman yalan söyleyebilirim.

Üçüncü Boyut: İtaat Etme ve Cezadan Kaçma Eğilimi (Bağımlı Ahlak)

3. Aldığım görevi yerine getirmediğimde kendimi suçlu hissederim.
15. Anne- babamın sevgisini kazanmak için onların her dediğini yaparım.
16. Eve konuklar geldiğinde onlara kibar davranırım, kabalık yapmam.
20. Ödüllendirilen davranışlar iyi, cezalandırılan davranışlar kötüdür.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmada, 8-11 yaş arası çocukların ahlaki olgunluk düzeylerini belirlemek amacıyla 13 maddelik Ahlaki Olgunluk Ölçeği geliştirilmiştir. Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin geçerlik çalışmasında yapı geçerliği ve doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Açımlayıcı faktör analizinden önce 30 maddeden oluşan Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin ilk formunun madde toplam korelasyon değerleri ve iç tutarlık değerleri incelenerek madde uyumları belirlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda on yedi maddenin yeterli madde toplam korelasyon değerine sahip olmadığı belirlendiği için ölçek formundan çıkartılmasına karar verilmiştir. Çıkartılan maddelerden sonra ölçeği oluşturan maddelerin madde toplam korelasyonlarının .31 ile .49 arasında değiştiği, cronbach alpha iç tutarlık değerinin ise .75 olduğu saptanmıştır. Bu doğrultuda 13 madde ve üç alt boyuttan oluşan ahlaki olgunluk ölçeğinin madde toplam korelasyon değerlerinin ve iç tutarlık değerlerinin yeterli düzeyde olduğu söylenebilir.

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin güvenilirliğini incelemek için iç tutarlık ve iki yarı güvenilirlik analizleri hesaplanmıştır. Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin iç tutarlık değerleri alt boyutlar için sırasıyla .75, .77 ve .74, ölçek toplamı için ise .75 olarak elde edilmiştir. İki yarı güvenilirliğinin ise alt boyutlar için sırasıyla .71, .73 ve .71 olduğu ölçek toplamı için ise .72 olduğu görülmektedir. Ölçek geliştirme aşamasında her bir faktörün ve ölçek toplamının sahip olması gereken güvenilirlik katsayısının .70 ve üzerinde olması gerektiğinden hareketle iç tutarlık ve iki yarı güvenilirlik değerleri göz önünde bulundurulduğunda Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin yeterli güvenilirlik değerlerine sahip olduğu söylenebilir.

Ahlaki Olgunluk Ölçeğinin, 8-11 yaş arası çocuklarda ahlaki olgunluk düzeyini belirlemede kullanılabilecek yeterlikte psikometrik özelliklere sahip geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ve ayrıca bu dönem çocukların sıkılmadan anlayabilecekleri ve cevaplayabilecekleri kısa bir içeriğinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Çocuklar için geliştirilen sözkonusu "Ahlaki Olgunluk Ölçeği"nin, öncelikli olarak eğitim bilimleri olmak üzere, psikoloji, sosyal bilimler, çocuk ruh sağlığı ile din ve ahlak konularını ilgilendiren tüm alanlarda kullanılabilecek geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış bir ölçek olduğunu belirtmek gerekir.

Ahlaki olgunluğun beraberinde zihinsel ve yönetsel işlevlerdeki koordineyi gerektirdiği bilgisinden hareketle yapılmış olan bu ölçek geliştirme çalışmasının ayrıca çocukların bilişsel, yönetsel ve gelişimsel işlevlerine ışık tutacağı ve destek olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

BAYRAKTAR, Muhammed M. (2007), *Gençlik Döneminde Bazı Psikolojik Belirtiler ve Din Eğitimi İlişkisi-Obsesif- Kompulsif Belirti Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, (2011), *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, 14. Baskı, Ankara:Pagem Yayıncılık.

CARLSON, Jon D. (2009), *Moral Development, Norm Systems and Social Modernization: A Normative Democratic Peace Model*, *Norm Systems and Social Modernization: A Normative Democratic Peace Model*. <http://ssrn.com/abstract=1499566> adresinden 26.07.2016 tarihinde indirilmiştir.

COLE, David. A. (1987). *Utility of Confirmatory Factor Analysis in Test Validation Research*. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 55(4), 584.

FIDELL, Linda S., & TABACHNICK, Barbara G. (2003), *Preparatory Data Analysis*, *Handbook of psychology*.

GANDER, Mary J. & GARDİNER, Harry W. (1993), *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, (Türkçeye Aktaran: Ali Dönmez, Nilgün Çelen ve Bekir Onur), Ankara: İmge Yayınları.

GİNSBURG, Herbert P.&OPPER, Sylvia (1988), *Piaget's theory of intellectual development*, Prentice-Hall, Inc.

GÜNDÜZ, Turgay (2010), **Üstün Zekâlı Çocuklarda Ahlâk Gelişimi ve Eğitimi**, *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi Bahar*, 1(1), 157-177.

HU, Li-tze & BENTLER, Peter M. (1999), *Cutoff Criteria for Fit Indexes in Covariance Structure Analysis: Conventional Criteria Versus New Alternatives*, *Structural Equation Modeling: a Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.

KABADAY, Abdülkadir ve ALADAĞ, Kezban Sibel (2010), *Farklı İlköğretim Kurumlarına Devam Eden Öğrencilerin Ahlaki Gelişimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi*, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 878-898.

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem (1988), *İnsan ve İnsanlar* (8. Baskı), İstanbul: Evrim.

LANDİS, J. Richard & KOCH, Gary G. (1977), *The Measurement of Observer Agreement for Categorical data*. *Biometrics*, 159-174.

MARCOULİDES, George A. & SCHUMACKER, Randall E. (2001), *New Developments and Techniques in Structural Equation Modeling*.

ÖZEN, Yener; GÜLAÇTI, Fikret ve KANDEMİR, Mehmet (2002), *Öğrenme Yetersizliği ile Dikkat Eksikliği-Aşırı Hareketliliğin Karşılaştırılması*, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 145-159.

PİAGET, Jean, (1997), *The Moral Judgment of the Child*. Translated By Marjoire Gabain, Free Press Paperbacks Edition.

ROBINSON, John P.; Shaver, Phillip R., & Wrightsman, Lawrence S. (1991), Criteria for Scale Selection and Evaluation. *Measures of Personality and Social Psychological Attitudes*, 1(3), 1-16.

SCHUMACKER, Randall E., & LOMAX, Richard G. (2004), *A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling*, Psychology Press.

STRAUGHAN, Roger (2008), *Ahlaki Gelişim Dini Düşünce ve Davranışlar*, (Türkçeye Aktaran: Abdulvahit İmamoğlu ve Tuncay Aksöz), *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17, 17-24.

ŞENGÜN, Mustafa ve KAYA, Mevlüt (2007), *Ahlaki Olgunluk Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması*. Yayınlanmamış Araştırma Makalesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

ŞİMŞEK, Ömer Faruk (2004), Bir Grup Rehberliği Programının Öğretmenlerin Disiplin Anlayışına Etkisi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 41-59.

TOLAN, Barlas; İSEN, Galip ve BATMAZ, Veysel (1991), *Sosyal Psikoloji*, Ankara: Adım.

TORUN, Nakşidil Yazıhan; ÖZŞAHİN, Aytekin ve SÜTÇİGİL, Levent (2009), Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğunun Yetişkinlikteki Yansımaları, *Klinik Psikiyatri*, 12, 43-50.

YAPICI, Mehmet ve YAPICI, Şenay (2005), Çocukta Ahlakî Gelişim, *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi*, 5(3), 1-8.

EK: Çocuklar İçin Ahlaki Olgunluk Ölçeği

Madde No	Ölçek Maddeleri	Evet, Her zaman	Çoğu zaman	Ara sıra	Çok az	Hayır, Hiçbir zaman
1	Oyun oynarken kurallarına göre oynamak gerekir.					
2	Arkadaşım yanlış bir şey yaptığında onu uyarırım.					
3	Arkadaşlarımı mutlu edecek iyi davranışlarda bulunurum.					
4	İnsanları kandırmak bana göre yanlıştır.					
5	Başkalarının eşyalarını izin almadan kullanabilirim.					
6	Arkadaşlarım arasında dışlanmamak için onların yaptığı uygunsuz davranışları ben de yaparım.					
7	Bir şey satın alırken fazladan para almışsam geri vermem.					
8	Bize kötü davrananlara biz de kötü davranmalıyız.					
9	Zor durumda kaldığım zaman yalan söyleyebilirim.					
10	Aldığım görevi yerine getirmede kendimi suçlu hissederim.					
11	Anne- babamın sevgisini kazanmak için onların her dediğini yaparım.					
12	Eve konuklar geldiğinde onlara kibar davranırım, kabalık yapmam.					
13	Ödüllendirilen davranışlar iyi, cezalandırılan davranışlar kötüdür.					

